

A MAGYARSÁG ÉS AZ ÚJABB TÓT IRODALOM

ELŐLJÁRÓBAN meg kell állapítanunk azt a történelmi tény, hogy a történelmi Magyarországon egyetlen nemzetiség sem élt a magyarsággal olyan megkülönböztetetlenül szoros vérségi és kulturális kapcsolatban, mint a tótok. Talán anakronizmusnak tetszik az ismeretlenek előtt, hogy maguk az újabkori szlovák közírók és esztétikusok is világosan látták a későbbi időkben (az 1930-as években), hogy a sokszor propagandaként felhasznált „erőszakos magyarosítás“ vádja legtöbbször torzított nagyítás volt, s ezek a fiatalok siettek is a múlt század Felvidékét igazi arcában bemutatni. A magyarországi volt nemzeti kisebbségek — mi elmúlt kisebbségi életünkben szerettük inkább a „kisebb nép“ elnevezést használni — közül egyedül a tót állott szinte talajtalanul a szomszédos

országokkal szemben. A román és délszláv államiság rányomta a maga külön bélyegét a magyarokkal együtt élő rokon kisebbségekre; ezek háta mögött mindig egy-egy „anyaország“ állott, s ezeknél a népeknél az önkéntes magyarosodási folyamat is sokkal kisebb volt, mint az északi és a Kárpátok által hermetikusan elzárt tótságnál. A tótság maga olyan zárt geográfiai egységben élt velünk, magyarokkal, hogy sajátos népiségének, egyéni kultúrájának mindén fenntartása mellett sem tudta másként elképzelni mindennapos életét, mint ennek a földrajzilag is, etikailag is pompásan felépített magyar államnak keretében.

Az utóbbi esztendőkből éppen maguk a tótok vetették fel a „magyarosítás“ kérdését, mely kezdte már ismeretlen tengeri kígyóvá kinőni magát. A különböző tót folyóiratokban egész sereg felkészült író szólalt meg ebben a kérdésben. Sokat köszönhetünk ebből a szempontból a Prágában megjelent Elán c. nyugatias tót folyóiratnak, amely bátran, történelmi korszerűséggel igyekezett a tótság minden szellemi problémájával foglalkozni. Azokat az írókat, akik ebben a kérdésben megszólaltak, igazán nem lehetett „magyarbarátoknak“ (magyarónoknak) nevezni, hiszen majdnem kivétel nélkül a fiatal tótság legkiválóbb és legöntudatosabb, úgynevezett második nemzedékéből kerültek ki, akikre a magyarsággal való együttélés már nem is nyomhatta rá a bélyegét.

A magyarosodás (nem is annyira „magyarosítás“) kérdéséhez a legérdekesebben Stanislav Meciar, Andrej Mráz, J. V. Ormis és Milo Urban szóltak hozzá. Milo Urban megállapításai annyival is értékesebbek, mert ő volt az a fiatal tót író, akinek „Élő Ostor“ c. háborús, forradalmi regényét több európai nyelvre, így magyarra is lefordították, s így fajtájának jogos szószólójaként léphetett fel. J. V. Ormis a kérdés felvetésekor védelmébe vette a tót nemzedéket, amely a múlt században Stúr nyelvi mozgalma után került a felszínre, s igyekezett rámutatni arra, hogy még ebben a korban is akadtak kiváló tót családok, melyeknél a nemzeti múlthoz való ragaszkodás és a szláv hagyományok többet értek, mint a magyar középosztályba való bejutás lehetősége, s a tótságért minden áldozatra képesek voltak.

Ormis szerint a magyarosodás szükséges rossz volt, ebben a kor, s nem az egyedek, illetve a kiváló egyedek voltak hibásak. Igyekezett azt is feltüntetni, hogy a magyarosítás erőszakkal folyt, s annak nem lehetett útját állni, talán annyival is inkább, mert a nyugodt, békés kor kedvezett ennek a folyamatnak. Milo Urban a már idézett Elán 1937 márciusi számában „Még valamit arról az árulásról“ c. cikkében többek között ezt felelte Ormisnak:

„Ormis igyekezete, hogy művelt osztályunk Stúr-utáni nemzedékét rehabilitálja, bizonyára szimpatikus. Hiszen mindnyájan azt szeretnők, ha semmit sem lehetne a szemükre vetni. Fájdalom, védelme azonban csak kivételeken alapul. Figyelembe veszi az egyedeket, akik itt-ott segítettek népünkön, de megfélekedezik az egészről, arról a képről, amelyet visszavonhatatlanul nyerünk, ha összegyűjtjük nemzeti életünk utolsó századának minden megnyilvánulását. Ha a múltat tárgyilagosan akarjuk átértékelni, mindenekelőtt erre az egységes képre kell tekintettel lennünk. Nos, ebben a képben aztán láthatólag még a nagy egyedek tettei is összezsugorodnak, és csak azok viszonylagos értéke látszik meg. Kár ugyan, de mit tehetünk róla? Akárhogyan is nagyítanék a dolgot, megmarad a szomorú valóság, hogy a Mudronyok, Zochok stb. mellett, akiket Ormis felsorol, nemzeti életünk feltartóztathatatlanul süllyedt. Miért? Mert minden egyes ilyen lelkes egyedre a Stúr utáni nemzedék százai jutottak, akik munkájukat csírájában elfojtották. Itt kezdődött minden kudarcunk és vereségünk, itt ült győzedelmi diadalt az árulás a szlovák népen. Vae victis!

Azt is mondhatnók, hogy mindez a szolgaság következménye volt, az osztrák-magyar kiegyezés után elkövetkezett magyarosítás megerősödött hullámai. Legalább is ez a mi megszokott kifogásunk. De vajjon segít-e rajtunk, ha minden kudarcot a magyarok nyakába varrunk? Aligha. Ha ugyanis józanul, minden elfogultság nélkül tekintünk a dolgokra, akarva-nemakarva meg kell állapítanunk, hogy a magyarosítás eredményei nagyobb-részt a mi „érdemünk“ volt. Éppen a Stúr utáni művelt nemzedékek áru-lására támaszkodtak. Hiszen a magyar gondolatnak hány lelkes propagátora került ki azoknak a soraiából, akiknek a mi oldalunkon kellett volna lenniök, de akik a mi nemzeti sorsunkban való tevőleges részvétel helyett, s ahelyett, hogy a szlovák közösség érdekében alkotó és szervező munkát vállaltak volna, kényelmesen az idegen gazdagság felé hajoltak. Váratlanul átvették a számukra idegen „úriasság“ funkcióját, annak gesztusait, eljárását, annak fennhéjázó és elutasító magatartását mindennel szemben, ami a néptől származik.“

Hogy meg ne feledkezzünk különösen az utóbbi megállapításról, mindjárt Ormis egyik cikkéből idézhetünk, aki a „Maléter-féle inkvizíció 1874-ben“ c. cikkében a következőket írja:

„Jolsva fölött Maléter (szolgabíró) utóleréte öket kocsijával, s meg-hagyta a pandúroknak, hogy menjenek a diákokkal az ő lakására, de ne a főtéren, hanem a mellékutcákon keresztül. Amikor odaértek, elkülönítve leültette öket az udvaron és két pandúrt állított melléjük. Kis idő múlva behívta öket az irodába, s belekezdedt a prédikációba: Magyarul szólnék hozzátok, mint egy hazafihoz és tisztviselőhöz illik, de nem tudtok semmit, mert szamarak vagytok, b a sok pánszláv istenit! Csak nyugtalan-ságot idéztek elő az országban, azért küldtek ide szüleitek! Én is szlovák vagyok, és házam egészen szlovák, de hazafi és magyar vagyok! Jobban tudok szlovákul, mint a ti Zochjaitok és Ormisaitok azt a sok pán-szláv szentjét! Ha nem akarjátok elhinni, nézzétek meg Eperjesen — ahol én iskolába jártam — az emlékkönyvben szlovák verseimet a teremtesit neki!“

Ezeket a sorokat csak kuriózumképpen idéztük, hogy a Milo Urban és Ormis között kifejlődött vitát két szemelvényvel érzékeltessük.

Amíg az újabb tót nemzedék a fiatalok bátorságával és éleslátásával állt ki a porondra, a századvég és a századelő írói bizonyos letargiával nézik népük magyarosodását, különösen a klasszikus tót írótriász egyik tagja, Svetozár Húrban Vajansky tör ki regényeiben az ellen a középosztály ellen, amely a „natio hungarica“ varázsával nő bele a magyar nemzettestbe. Kukuéin mindezt inkább az idegenből látja, mert Dalmáciában él, míg Hviezdoslav Ország Pál egyedülállóan szép tót nyelvvel és költői láng-pallosával ostorozza öket.

A háborút megelőző idők két irodalmi reprezentánsa, Martin Rázus és Jankó Jesensky néha szinte már odáig menték nemzeti önzésükben, hogy mindent elvetnének, ami magyar. Magát a háborút is inkább mint magyar bünt látják, bár Rázus, az itthonmaradt evangélikus pap szelídebben és a költő kifakadásával, Jesensky ellenben a szibériai fogságban, ahol a cseh-tót légiók megalapításában is szerepet játszik, egyenesen a magyarok ellen dolgozik. Érdekes, hogy „nemzeti felszabadulásuk“ után, a lehgiggadás későbbi éveiben mind a két író változtat nézetén, s mindkettőt visszatereli írása a rég múltat mintázó, szelídebb életbe. Rázus a magyarságnál már csak a liberalizmust szidja, s annak kinövéseit ostorozza, mindent egy klikk számlájára ír, Jesensky pedig roppant sokat enged a szibériai költemények harcias hangjából, s a „magyar“ elnyomásra következő cseh elnyomást mintegy jobban és párhuzamosan érzékelteti. Szintén csak kuriózumképpen

leközöljük két versét a tót nyelvről. Az egyiket orosz fogságban írta, amikor népe a magyarok „rabja“ volt, a másikat a csehtót köztársaság idején, amikor álmai már régen valóra váltak.

A szlovák nyelv

Ezer ösvényből egyetlenegy csábít:
az, mely az én rab hazámba vigyen
a véres, ordas vad barlang-lakáig,
hol az én fehér rab szentem híven

mély, tiszta vággyal, mint hőst visszaállít,
ki bosszúálltig már meg nem pihen,
nem aljasul le többé szolgaságig
s gyávamód nem sír bilincseiben.

Ez az út lesz az utam, ám előbb
a bosszúvágyat, mely szívemben ég
s ül rajtam, mint árny ifjú homlokon:

százezrek galamblelkébe dobom,
álljanak bosszút a gaz zsarnokon,
ki elrontotta szentem életét.

1917, Szibériában.

A szlovák nyelv

Meseruhába tettem szegény leánykámat,
dús haját befontam, arcára csókpírt adtam,
szikrát tört szemébe, kortyot szomjú ajkának,
föl sem leltem a régít a szép, új dákban.

Hízeltő tükröként lelkes szók árja áradt.

S szó elnémult, csók nincsen, a ruhája foszlattan,
ajaka is kékül, rózsás arca is sápad.
s azt a lányt látom ismét, akit úgy sirattam.

Ott áll a kis szolgáló, a kapun csenget be,
kis batyuja a karján, fáradt, nyütt az árva,
rendes uraságnál oly szívesen szolgálna.

De csupán a temető kapuja van tárva ...
Ügy érzem, már utána megyek a sírkertbe
rózsát vetni a sírba, hol el lesz temetve.

1932, Szlovákia. (Darvas János fordításai.)

A háború utáni felnövekedett írók már annyira el vannak foglalva „nemzeti“ államukkal, hogy nem veszik észre Rázusék, Jesenskyék hangját. A gyermekcipő szelídségével és hetyke büszkeségével szövik inkább maguk felé témakörüket. Érdekes, hogy sokáig a múltba is alig-alig tekintenek (tót nyelven egyetlen jelentős történeti regény látott napvilágot, Jégé: Ádám Sangala c. könyve), mert mindannyiukat elfoglalja a bizakodó és színesnek vélt jelen. Közülük a legtöbben egyáltalán nem is érintik a régebbi magyar-tót együttélést s mintegy erőszakoltan is a szláv vágyálmokban, álmaik kiteljesedésében élnek. Egypáran csak odavetett mondatokban emlékeznek valamire s a magyar múltat elintézik a sorok között. Amikor azonban már gyermekes álmaikban kiírták magukat, s az új cseh-tót viszonyt kénytelenek a valóságban is értékelni, mint írók, nem tagadhatják meg önmagukat és inkább összehasonlítás formájában említik a magyarsághoz való elmúlt s néha alig

érzékkelhetően még fennálló viszonyukat. Hol a hőseik szájába adott filozófálással, hol mintegy monográfiászerű leírásokban, mint Rázus, bővebben említik a magyarságot, amelytől még a cseh-tót államban is „félnek“ (a propaganda és cseh politika hatására), de amelynek összehasonlításával néha nosztalgikus vágyat éreznek valami elmúlt után. Különösen az érett Rázus az, aki a torzó, bár arányaiban nagy „Svety“ után saját önéletrajzában sok helyen már nemcsak meglepő tárgyilagossággal, hanem bizonyos fokig rokonszenvel is ír régebbi, magyar világbeli életéről. Mintha megérezné az egy-két évvel később feltámadó vita előszelét, s a „magyarosítás“ kérdésében önmaga életéből merítve, állást foglalna. A magyarosítást maga is a türelmetlen, első nemzedékében bőszt magyar középosztály akarnokságának tulajdonítja, hiszen népe annyira megmaradt tótságában, hogy a hivatalos magyar népszámlálás egy egész vármegyében mindössze 0.7%-nyi magyarságot mutat ki Magyarországon. (Árva vármegye, 1891. évi hivatalos magyar statisztika!). Éppen ezért csak elismerőleg ír az igazi magyarokról, míg a renegátokat csak szidni tudja. Marosko átuduje c. életrajzában például a következő öszinte sorokat olvashatjuk:

„A magyarok pedig — az ilyen nekigömbölyödő Kiss Pista, vagy a hölgyek bálványja, az elegáns Szekeres Pali — inkább a kártyával, a borral, de legfőképpen a leányokkal, nem pedig holmiféle intrikákkal törődnek. Ha valaki nem bántja őket, nagyon jó fiúk! Intrikálni, mint azzal a levéllel, csak renegát szlovák, elromlott német vagy zsidó tud!

... Hallja-e kedves barátom! — villan rá az igazgató tekintete a sűrű szemöldök alól. — Itt van a szép érettségi bizonyítványa, jelesen érett. A magyarból is jelese van. Búcsúzóul azonban figyelmeztetnem kell a következőkre: bevádolták nálam, hogy pánszláv, ellenségünk nekünk, magyaroknak. Én nem vizsgáltattam az ügyet, magam sem vizsgáltam, ön bátor, derék ember, tehetséges, önből még lehet valami. Csak egyre kérem, ha egyszer majd a saját szlovák népe között fog dolgozni, főleg arra a jóra emlékezzék, amit itt, közöttünk átélt — s közben meghatottan fordítja el a fejét: — Isten vele!

A gimnáziumból már megkönnyebbülten lépked kifelé. A diák mindig könnyebb egypár kilóval az érettségi bizonyítvánnyal a zsebében. Az agyában azonban még ott cikáznak a gondolatok. Ki intrikál? Ki vádolta őt be az igazgatónál? Régen sejtette már ugyan, de most mégis meglepte. Vájjon ki lehetett? Magyar — nem!!! Az ilyen feladatra mindig a renegát tótok, németek vagy a zsidók vállalkoznak.“

Rázus egyébként tele van ugyanebben a könyvében panasszal, érzékelteti a századelő felvidéki politikai életét, a közismert választásokat stb., de panaszaiban sohasem lépi túl a tárgyilagosságot. Az igazi magyarral szemben mindig megértő, sőt testvéries. A szlovákság elszegényedését sem a magyar nép hibájául rója fel, hanem az élete utolsó éveiben annyira ostorozott liberalizmusban látja, amelyből pedig éppen elegendő része volt hazájában, a cseh-tót köztársaságban is. Sőt... Ha a magyarra haragszik, inkább a magyar vezetőréteg az, amelyről ír, különösen az arisztokratákat hibáztatja. A magyar népet egyetlen sorában soha nem bántotta. Jól írtam róla halála után az azóta már megszűnt Magyar írásban (Kazinczy Könyv-és Lapkiadó Szövetkezet, Kassa): „Népének nevelője, újkori vátesze, a magyarság igazi barátja, és a kor egyik legjellegzetesebb harcosa távozott el vele.“

Az újkori tót irodalomban számtalan politikai vagy iránycikk van, amely a magyar-tót együttéléssel, a magyarság és tótság egymáshoz való viszonyával foglalkozott, ezeket azonban éppen politikai tendenciájuk miatt nem érintjük. Inkább a regényeket nézzük, amelyeknek tükrén keresztül

az író is őszintébb szokott lenni, mert a könyv értéke maradandóbb, mint a gyorsröptű és sokszor csak éppen időszerű cikkeké. Ha ezt az őszinteséget tartjuk szem előtt, akkor érdekesebb képeket nyerünk.

Vannak írók, akik a magyarságról egyáltalán nem, vagy alig vesznek tudomást, pedig magyar iskolába jártak és stílusukon is meglátszik a magyar irodalmi iskola. A legjobb tót elbeszélő, J. C. Hronsky például egyetlen regényében (Jozef Mák) s abban is csak futólag említi a „magyarosítást“.

„Az emberek arra gondolnak, hogy az iskolát államosítani akarják. Kevesebb lesz a község kiadása, de az iskola mégis csak iskola, valakinek fizetni kell rá. Ez megint csak nem az idegen, hanem a község lesz. Jobban akarnak magyarosítani. Ahá, éppen az újságok is erről írnak.“

A fiatalokat természetszerűleg jobban és közelebből érdekli a csehek és a tótok egymáshoz való viszonya, s érdekes, hogy egy-két író ezzel kapcsolatban a magyarságra is gondol. Az új prózában amúgy is sok a kort fejtegető, mondhatnék korpolitikai vonatkozás, így a sorok között az író is leplezetlenül megnyilatkozik. Reánk nézve igen érdekes a következő pár sor, amelyet Peter Zván Őachovania c. regényében olvashatunk:

„Egészében véve nem szívesen vették be a városba a Szent Bürokrácia és más intézmények tagjait. Ha csak módjuk volt rá, a köztisztviselői állásokat mindig a saját emberükkel töltötték be. A magyar állam bizonyos mértékig tiszteletben is tartotta ezt a szokásukat és a kezükre játszott. Ha a csehszlovák állam diplomatikusabb lenne, akkor a saját fajtájukból adott volna nekik hivatalnokokat. A magyarok ebben a tekintetben ügyesebbek voltak, mint a csehek. Nem félték attól, hogy helybeli alispánt adjanak, bár az apja magyarul egy szót sem tudott. A forradalom után a régi szokás megváltozott. Magyarbarát (magyarón) volt az is, aki egy szót sem tudott magyarul.“

Ugyanebben a regényben az orvos és biológus szeme látja meg feji keveredésünket és egyéni meglátását a következőkben írja le:

„A csehek szemünkre vetik a magyar hatásokat. Én azonban úgy gondolom, hogy biológiai szempontból nevetséges állítás a mi magyarosodásunk. Éppen az ellenkező feltevés lenne elfogadhatóbb. Hiszen a magyarokban már olyan kevés a mongol elem, hogy a mai nemzeten nehezen lehetne bebizonyítani. Nagyon kevés ismertető jel van közöttük a nyelven kívül, amely ázsiai eredetükre mutat, s ezt is az európai nemzetekkel való intenzív keveredésnek köszönhetik. Hogy a mi szlovák vérünk-ből nagyon sok kering bennük, az érthető. Inkább a magyarok biológiai szlovákosodásáról, németesedéséről, mint a szlovákok elmagyarosodásáról lehetne szó... A mi szlovákiai magyarjaink — nem számítom a déli, kompaktabb rétegeket — eltűnnek városkáinkból, de azoknak sem lesz nagyobb hatásuk biológiai állapotunkra, mert kilencvenkilenc százalékban szlovák származású magyarok.“

Kifejezetten jót nem írt tót író a magyarságról, a kor szelleme sem engedte volna meg, s a hazaárulás vádjával illette volna Őket a prágai centralizmus. A jót tehát csak adagolva kaptuk az újabb tót irodalomban. Eddig mintegy fokozatszerűleg ismertettünk kisebb szemelvényeket, hadd tetőzze be a hirtelen válogatott sort egy doktori értekezésnek szánt magyar vonatkozású munka, amely „A nemesek és a nép Mikszáth Kálmán műveiben“ címet viseli. Szerzője Göllner Erzsébet, Szabó Dezső és Móricz Zsigmond irányregényeinek (Segítség, Sárarany) fordítója, aki a Bújnák Pál-émlékkönyvet, amely egyébként meglehetősen jó tanulmányokat köt csokorba, ezzel a tanulmányával mintegy elcsúfította. Annak idején nagy port vert fel ez az írás, s magam voltam az első, aki nyíltan rámutattam arra, hogy a hasonló gondolkodású tanárok magyar középiskolában nem tanít-

hatnak. Míg mi mindig a derút és a magyar humort, a tulajdonképpen senkinek sem vétő magyar dzsentrit látjuk Mikszáthban, Göllner az ellenség tudatos munkájával Mikszáthot mint a magyar rossz megszemélyesítőjét akarja bemutatni. A következőket írja róla:

„Mikszáth műveiben a magyar és a tót nép egymáshoz való viszonyát is érintette. A magyar nem szereti a tótot, ösztönszerű ellenszenvet érez vele szemben, és fél annak nagy népesedésétől... Mikszáthon mindinkább erőt vesz a magyar politikusok ideológiája, az a meggyőződése, ami nekik, hogy a természetes fejlődésnek csak erőszakkal lehet útját állni. Mikszáth kora már annyira rothadt és saját hanyatlásában olyan szemtelenül kihívó, hogy meg kellett gyorsítania ennek az egészségtelen társaságnak a felbomlását.“

„Irodalmi“ tanulmányt hasonló hangnemben magyar nyelven még aligha olvasott valaki. Csakugyan egy „összetákolt“ államnak kellett elérkeznie, hogy ilyen hangnemben írhasson rólunk valaki, hozzá még magyar iskolában nevelkedett, s magyar iskolában tanító tanár. Csak a legnagyobb-mérvű elfogultság vezethette akkor, amikor Mikszáth műveinek olvasásakor az esztétikus nem tudott benne mást meglátni.

Sokat lehetne még idézni, különösen cikkekből és tanulmányokból. Ha valamikor összeállítjuk a tót-magyar húszéves különélésének bibliográfiáját, az utókor számára értékes adataink lesznek.

Az érettebb, gondolkodásában lehiggadt írói nemzedék tudatosan sohasem bántja a magyarságot, érti, hogy mintegy közös történelmi múltunk felelősségét viseli. Voltak olyan elsőrendű tót folyóiratok, amelyek a közleledést hirdették, ami tulajdonképpen tudatalatti nosztalgia volt mindkét részről a közösen átélt múlt iránt. A népből származott és a néplelékhez dinamikus visszazugárással ragaszkodó költők például egész kultuszt úztek abból, hogy nagy nemzeti költőnk, Adyt utánozzák, a közös „oláh, szláv, magyar bánat“ barátkozó hangnemében. Az első, átmeneti évek után a tót „nemzetiszínű“ mozgalom önmagát kezdte maradandóbbra formálni. Keresnie is kellett azokat a lehetőségeket, amelyek alapján megtisztult irodalmi életterhez juthat.

Az újabbkori tót irodalom művelői közül különösen meg kell jegyeznünk Emil Boleslav Lukáé nevét, aki egyformán szerelmese Adynak és a modern francia lírának. Politikai hitvallása ugyan ideális rajongással húzza a sajátos cseh nemzeti szocializmus felé, lelkében azonban az északi Hont él, gyermekkorának velünk kapcsolatos emlékei, és szülőföldjének tisztább szemüvegén át mintegy gyermekded tisztasággal tér vissza a Felvidékre. Irodalmat csinál politika nélkül, avantgardista a szó nyugatias értelmének híjával, egyik kezével a szláv Prága, a másikkal a mindig színes Felvidék után nyúl. Lapjában, a Slovenské smery-ben a magyar kultúr- és irodalmi kérdés mindennapos dolog, maga köré gyűjti a forrongó magyar fiatalságot és velük irat magyar kérdésekről. Saját maga gyönyörködik a maradéktalan közleledés lehetőségeiben, a magyar toliból eredő cikkek pedig számunkra jelentenek nyereséget, mert akármilyen pártállású vagy világnézetű magyar is írta, csak magyar szempontból tudta látni a dolgokat. Lukáó Adyról is több tanulmányt írt, s talán jobb is, hogy az irodalom semleges mezején át ért el a kisebbségi sorsban élt, neki hazai magyarsághoz. Egy vers egy lépcsőfok a megértés felé, egy könyv már a politika által elrontott évtizedeket is képes átugrani, s a háborúutáni magyar irodalom sok remeke mind a legjobb ajánlólevél volt ahhoz, hogy az idegen költő szívét számunkra visszahódítsa.

Ján Smrek adott helyet az „erőszakos magyarosítás“ kérdéseinek. A lapjában lefolyt viták ezt a vádat sokszor dajkamesévé egyszerűsítették.

Tág teret engedett a magyar vonatkozású dolgoknak, különösen nagy szerepvel és figyelemmel kísérte az Apollo köré csoportosult fiatalok munkásságát.

Talán csak a mindig akadémikus jellegű Slovenské pohiady nem vett tudomást rólunk, egyrészt, mint a Matica slovenská folyóirata, másrészt mint az azelőtt is határozottan tót érzelmű felvidékiek kulturális szöcsöve. Akkor, amikor egy jelentéktelen francia vagy angol, esetleg cseh vagy román dologgal is foglalkozott, a magyarságot csak tanulmányokban említi, s ezekben a tanulmányokban nem valami kedvező képet fest rólunk. (Elena Maróthy Soltésová: Sedemdesiat rokov zivota, O by valóm Hornom Uhorsku stb.). Ilyenkor azonban a kultúrpolitikai térről politikai térre siklik át, s ez közösségünkön az olvasó szempontjából inkább rontott, mint javított.

A cseh-tót köztársaság felbomlása és az „önálló“ Szlovákország egy időre megállította annak lehetőségét, hogy velünk foglalkozzanak. Sokkal inkább érdekli őket a német élettérben játszó szerepük, mint az elmúlt évezred történelmi együttélésének hagyományai. Nem a mi hibánk, és nem az ő hibájuk. Ezentúl még kevesebb lesz a tót íróknál a magyar vonatkozás, a magyar dolgokra való rokon- vagy ellenszenves kitérés, de nem is tehetnek másként, mert az elmúlt két évtized alatt rohamosan fejlődött tót irodalom hanyatlóban van. A gyermekes örömmel ápolt nacionalizmus még itt-ott hallatja hangját, de az is idegenszerűleg, néha a jövőt féltő aggodalommal cseng. Mi, mint külön, tőlünk távolálló komplexumra, nem hivatkozhatunk rájuk, mert annyira bennünk és velünk él a Felvidék, hogy csak magyarországi tót vonatkozásban beszélhetünk róluk.

Nem fogunk azonban róluk megfélekedezni, és a testvér aggódó szeretetével kísérjük kultúrájuk sorsát, irodalmuk további életét, mert bízunk abban, hogy a kölcsönhatások még szorosabbá fűzik egyszer sorsunkat.

SÁGI FARKAS ISTVÁN